

ZENGİN İLE FAKİR

Yaprak Özer / İndeks İletişim, Yönetim Kurulu Başkanı

Neden bazı ülkeler daha zengin neden bazıları daha fakir. Bazı ülkeler daha mı şanslı, diğerleri şanssız mı... Bazı ülkelerde akıllı insan sayısı mu çok?...

Türkiye zengin mi, yoksa fakir mi? Sizce Çin mi, Japonya mı daha zengin? Neden Afganistan, Pakistan fakir... ABD mi Rusya mı Çin mi... hangisi daha zengin, akıllı ve... Neden Araplar çok zengin olmalarına karşın çok fakir? Neden küçük ve hiçbir doğal zenginliği olmayan İsviçre çok zengin? Neden Irak'ta Suriye'de Libya'da Mısır'da ve daha nicelerinde fakirlik hem maddi hem manevi anlamda kader? Neden Korelerden biri zengin diğeri fakir, üstelik fakirde kimsede olmayan nükleer silahlar varken neden yoksul? Neden Korelerden fakir olanında elit çok zengin halk açlık sınırında, diğere Kore'de neden halk öyle ya da böyle benzer gelir seviyesinde ve dünya çoğunluğuna göre zengin mi zengin...

ÇÜNKÜ

Zengin ve fakirin karnesine bakalım mı? Fakir ülke karnesi adeta kod; 0 1 0 1. Karnede kurumsallaşma sıfır, sistem yok, sürdürülebilirlik bilinmiyor, liderlik tavan, yönetim tarzı iki dudak arası, kapsayıcı olmak küçümseniyor, sömürmek hayat tarzı, yıldızlı pekiyi "benim elitim".

Yazının girişinde sorduğum soru, okuyan okumayan binlerce insanın varlığından haberdar olduğu bir kitabın başlığı; "Why Nations Fail". Kitabın yazarlarından biri Daron Acemoğlu, Türk-Ermeni asıllı Amerikalı akademisyen. Kitabı döne döne okumakta fayda olduğuna inanıyorum. Büyük küçük tanımadan dünyanın neredeyse her yerinde hüküm süren sosyo-ekonomik yangın nedeniyle okuma listesinden çıkarılmaması gereken bir kitap. Tam da bu nedenle hatırlatmak istedim.

KAPSAYICI

Ülkelerin ekonomik başarıları (fakir ya da zengin) kurumlara, ekonominin işleyişini belirleyen kurallara ve bireyleri yüreklendiren sistemlere göre farklılık gösteriyor. Şöyle ki, kapsayıcı olmayan, belli bir kesimin çıkarları için başka bir kesimin gelir ve zenginliğini sömüren kurumlara kucak açan yönetimler zenginliklerini yitiriyor. Sömüren kurumlar üzerine kurulmuş olan ekonomilerde büyüme olabiliyor, ama adına zenginlik denemiyor. Sürdürülebilir de olmuyor.

Neden bazı ülkeler başaramıyor sorusuna Acemoğlu; "mülkiyet haklarını korumayan, yaratıcılığı teşvik etmeyen, teknolojiyi desteklemeyen, yetenekleri öne çıkarmayan, küçük grupların sesi olan, herkesi

kapsamayan ve kurumsallaşması olmayanlar başaramıyor” diye yanıt veriyor. Tüm vatandaşların içindeki cevheri ortaya çıkartacak sistem oluştuğunda, kurallar keyfi olarak bozulmadığında gelişme yaratılabiliyor.

SİYASET YOKSA EKONOMİ DE YOK

Siyaset gelişmeden ekonomi iyileşmiyor. Acemoğlu’na göre yoksulluğun kaynağı, sömüren siyasal kurumlar. Bu kurumları besleyen ekonomik yapılar topluma sızınca, iç dinamikler sayesinde varlıklarını sürdürebiliyorlar.

Çözüm? Siyasal hakların herkes için olması. Dolayısıyla ekonomik kurumların kendilerine çeki düzen vermesi gerekiyor. Bu da yetmiyor; yeterince merkezleşmiş ve güçlü bir devlet varlığı gerekiyor. Buna denetim, sistemin topuna birden kurumsallaşma diyebiliriz.

HEM ZENGİN HEM FAKİR

Hem zengin hem fakir olmak mantıklı geliyor mu size? Bir ülke zengin ama fakir olabilir mi? Sorusunu sona sakladım. Bence olur. Çok zengin Arapların fakir olması, çok varlıklı Süper Güç Amerika’nın yoksulluğa koşarak yaklaşması, hiçbir zaman “zengin” olamayacak milyarlar Çin gibi...

Bir ülke, nüfusunun azı değil çoğu zengin olduğunda zengin oluyor. Bir ülkede herkese eşit şans verildiğinde, ülkenin sistemi olduğunda ve o sistem korunduğunda zengin olunuyor. Bir ülkede soru sorulabildiğinde zengin, eşit rekabette yarışma yapıldığında zengin olunuyor.